

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са Х научног скупа младих филолога Србије, одржаног
31. марта 2018. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година Х / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Биљана Влашкивић Илић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошки факултет, Београд
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темешвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Душан Маринковић, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу, Хрватска
Проф. др Персида Лазаревић ди Ђакомо, Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија

Одговорни уредници

Проф. др Милош Ковачевић
Доц. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Никола Рамић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Мирјана Мишковић Луковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Сања Ђуровић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Тијана Ашић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Милка Николић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Даница Недељковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Бранка Миленковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Бојана Вељовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Др Пау Бори, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Марина Кебара, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Анета Тривић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Маја Андријевић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Др Тања Танасковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

Секретар уредништва

Др Тања Танасковић

Зборник радова са X научног скупа младих филолога Србије, одржаног
31. марта 2018. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година X / Књ. 1

Крагујевац, 2019.

САДРЖАЈ

ПРВА ДЕЦЕНИЈА: НАУЧНИ СКУП МЛАДИХ ФИЛОЛОГА
СРБИЈЕ „САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И
КЊИЖЕВНОСТИ” /5

ЈУБИЛАРНА, ДЕСЕТА ЛИНГВИСТИЧКА КЊИГА ЗБОРНИКА
„САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ” /7

І ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Милица Божић Синчук

СИСТЕМ АКЦЕНТУАЦИЈЕ У ГОВОРУ ЛАПОВА КОД КРАГУЈЕВЦА / 15

Јацек Кудера

КОНФРОНТАТИВНА АКУСТИЧКА АНАЛИЗА /Ә/
У СЕВЕРНОМ, ЦЕНТРАЛНОМ И ЈУЖНОМ КАШУПСКОМ / 25

Душан Стефановић

МУШКИ И ЖЕНСКИ ЛИЧНИ НАДИМЦИ
У СЕЛУ КАТУНУ КРАЈ АЛЕКСИНЦА / 35

Стефан Милосављевић

СЕМАНТИКА И ПРАГМАТИКА ЕВАЛУАТИВНОГ РЕФЛЕКСИВНОГ
ДАТИВА У ГОВОРУ ЈАБЛАНИЧКОГ КРАЈА (У СВЕТЛУ СРОДНИХ
ФЕНОМЕНА У ДРУГИМ ЈЕЗИЦИМА/ГОВОРИМА) / 45

ІІ МОРФОСИНТАКСИЧКА, ТВОРБЕНА И ЛЕКСИКОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Јована Симојановић

ВАЛЕНТНОСТ ГЛАГОЛА СА ПРЕФИКСОМ *AUS-* У НЕМАЧКОМ
ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ / 61

Сања Коларевић

ПРЕФИКСИ СА ЗНАЧЕЊЕМ ДИРЕКТНЕ ПРОСТОРНЕ
ЛОКАЛИЗАЦИЈЕ У РУСКОМ ЈЕЗИКУ / 75

Сандра Савић

ИМЕНИЦЕ СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ У РОМАНУ *КОРЕНИ* / 83

Весна Филиповић

ДЕВЕРБАТИВНЕ ИМЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ СИМУЛТАНОСТИ У
КЊИЖЕВНОУМЕТНИЧКОМ И ЖУРНАЛИСТИЧКОМ СТИЛУ / 95

Милош Макевић

О ЛЕКСЕМИ *ДОМАЗЕТ* / 105

Нађашиа Козомора
АСОЦИЈАТИВНО ПОЉЕ КОНЦЕПТА РУКА У РУСКОМ ЈЕЗИКУ / 111

Весна Мићић
ЛИЦЕ КАО ЛОКАЛИЗАТОР ЕМОЦИЈА
У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 119

Александар Т. Танасијевић
СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА ФРАЗЕОЛОШКИХ ЈЕДИНИЦА СА
КОМПОНЕНТОМ БОГ У ШПАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 129

Анђела Васиљевић
О МЕТАФОРИ У ГЕОГРАФСКОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ (НА ОСНОВУ
ПРИМЕРА ИЗ ФРАНЦУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА) / 141

Јелена Шћефан
АСПЕКТИ СЕМАНТИЧКОГ ПРИМОВАЊА: АСОЦИЈАТИВНА
ПОВЕЗАНОСТ И ПРЕКЛАПАЊЕ СЕМАНТИЧКИХ ОДЛИКА У ОДНОСУ
ПРЕМА ЕМОЦИЈАМА И ТРЕНУТНОМ РАСПОЛОЖЕЊУ / 153

III СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марина Шафер
О ЈЕДНОМ ТИПУ УСЛОВНИХ РЕЧЕНИЦА С ВЕЗНИКОМ *ДА* У „СРПСКИМ
НАРОДНИМ ПОСЛОВИЦАМА” ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАЏИЋА / 165

Јулијана Стевановић
ДОСАДАШЊА ПРОУЧАВАЊА НЕПРЕДИКАТСКИХ
РЕЧЕНИЦА У НАУЦИ О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 177

Александра Савић
УПОТРЕБА И ЗНАЧЕЊЕ ПРЕДЛОГА *ИЗ* УЗ КОНКРЕТНЕ
ЛОКАЛИЗАТОРЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 185

Данијела Милчић Ђошић
ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ НАУЧНОГ СТИЛА ТИХОМИРА ЂОРЂЕВИЋА
У ДЕЛУ *НАШ НАРОДНИ ЖИВОТ*
(НА ПРИМЕРУ АДВЕРБИЈАЛНЕ ДЕТЕРМИНАЦИЈЕ) / 193

Горана Радаковић
ЕПИСТЕМИЧКЕ ОГРАДЕ У НАУЧНИМ РАДОВИМА
НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ / 203

IV ПРИМЕЊЕНОЛИНИГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Јована Стевановић
ИМЕНИЦЕ *NOMINA LOCII* У НАСТАВИ СРПСКОГ
ЈЕЗИКА (ЛИНГВОМЕТОДИЧКИ АСПЕКТ) / 217

Нађашиа А. Спасић
ПРИМЕНА И ОПРАВДАНОСТ МОДЕЛА *ОБРНУТЕ УЧИОНИЦЕ* / 227

Марија С. Раковић

САДРЖАЈ И СТРУКТУРА УЏБЕНИКА СРПСКОГ
КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА ЗА А НИВО / 237

Тијана Рабреновић

ПРИМЕНА КОГНИТИВНОЛИНГВИСТИЧКОГ ПРИСТУПА
У НАСТАВИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА
ФРАЗНИХ ГЛАГОЛА СА ПАРТИКУЛОМ *UP* / 249

Сандра Миладиновић

РЕЛЕВАНТНОСТ ТЕОРИЈЕ ВИШЕСТРУКИХ ИНТЕЛИГЕНЦИЈА
ЗА НАСТАВУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА / 261

Стефан М. Ковљанин

ПСИХОТИПОЛОШКА БЛИСКОСТ И ЛЕКСИЧКИ ТРАНСФЕР:
СЛУЧАЈ КАТАЛОНСКОГ КАО ИЗБОРНОГ ЈЕЗИКА НА
ФИЛОЛОШКОМ ФАКУЛТЕТУ У БЕОГРАДУ / 269

V АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ТРАНСЛАТОЛОГИЈА

Катјарина Субановић

ЛИНГВИСТИЧКО ПОНАШАЊЕ ЖЕНА У ОДНОСУ НА ПСОВАЊЕ / 283

Јелена Кишиновић

ПРОШЛА ВРЕМЕНА У РОМАНУ *СТРАНАЦ* АЛБЕРА КАМИЈА
И ЊЕГОВОМ ПРЕВОДНОМ ЕКВИВАЛЕНТУ / 291

БИОГРАФИЈЕ АУТОРА / 303

I ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Милица Божић Синчук¹
 Филолошки факултет
 Универзитет у Београду

СИСТЕМ АКЦЕНТУАЦИЈЕ У ГОВОРУ ЛАПОВА КОД КРАГУЈЕВЦА

Предмет рада представља акценатски систем у говору места Лапова код Крагујевца. Циљ рада јесте испитивање особина акцентуације у говору информатора, и то у односу на косовско-ресавску зону, којој он припада, али и територијално блиске говоре шумадијско-војвођанског типа. У раду ће бити испитиване и неке новоштокавске појаве у овим говорима, као што су: краткоузлазни акценат, преношење акцената у метатонијском духу, као и јављање кановачког дуљења. Резултати испитивања говора информатора биће представљени кроз табеларне приказе, а биће приложено и неколико дијалекатских текстова из Лапова. Истраживање иде у смеру ка закључку да је главна црта овог говора ураво његов прелазни карактер о коме сведочи двојак изговор истих облика речи у говору информатора.

Кључне речи: дијалектологија, акцентологија, србистика, дијалекатски текстови, косовско-ресавски говорни тип

1. Увод

Предмет рада представља акценатски систем у говору места Лапова код Крагујевца.

Град Лапово налази се на око тридесет километара североисточно од центра Крагујевца у Шумадијском округу.

Циљ рада јесте испитивање особина акцентуације у говору информатора, и то у односу на косовско-ресавску зону, којој он припада, али и територијално блиске говоре шумадијско-војвођанског типа.

Други циљ рада јесте прецизније утврђивање територијалне зоне говора. То нам је важно, јер је познато да, начелно, старији штокавски тип акцентуације може трпети утицај новоштокавских говора у непосредној близини. Зона говора крагујевачке Лепенице, којем Лапово припада, јесте такво подручје у којем се додирују и граниче косовско-ресавски тип, шумадијско-војвођански, али и смедеревско-вршачки, па су зато ти говори у извесном смислу прелазног карактера, или прецизније, са још непреврелом ситуацијом у одређеним језичким особинама.

Трећи циљ представља испитивање неких новоштокавских појава у овим говорима, као што су: краткоузлазни акценат, метатонијско преношење старих акцената, али и јављање особеног кановачког дуљења.

Језички материјал прикупљен је у новембру 2012. године у кући породице Јеленковић у Лапову. Информатор је била Милица Јеленковић, рођена 1929. године у Лапову, у којем се удала и провела живот. У топлој кухињи крајње љубазних и гостопримљивих домаћина причало се о догађајима у животу, прохујалим временима, о темама које су враћале у младост и оживљавале успомене. Мада су у разговору учествовале три генерације породице Јеленковић, као материјал за

¹ milica.bozic91@gmail.com

проучавање узет је говор једног лица, управо бака Милице. Пример везаног говора информатора биће изложен у виду неколико дијалекатских текстова на крају.

2. Територијална зона говора крагујевачке Лепенице

У истраживању говора једног места важно је најпре одредити територијалну зону говора којем оно припада. Говор Лапова посматрамо као део говора крагујевачке Лепенице, како га је најближе одредио Милосав Вукићевић у својој свеобухватној монографији о овом подручју *Говори крагујевачке Лепенице*.

Наиме, у *Говорима крагујевачке Лепенице*, аутор ово подручје дели на две зоне: на источној страни ове области (I зона) говор је са косовско-ресавским цртама, а на западној (II зона) преовладале су особине шумадијско-војвођанских говора.

Друштвено-историјски предуслов за овакву поделу јесте и чињеница да је становништво Лепенице по пореклу врло хетерогено. Говор досељеника из различитих области променио је језичку слику овог подручја. Постоји више миграционих струја: косовско-метохијска, динарска, источна (браничевско-тимочка и шопска), вардарско-моравска, северна (инверсна) струја: највише је досељеника из Старе Србије, па затим из тимочке области, из Црне Горе и са Косова, са подручја левог и десног слива Велике Мораве, Ресаве, али и из Босне, Херцеговине, Срема, итд. (Вукићевић 1995: 20).

Један од кључних лингвистичких фактора за поделу лепеничке области јесте и акценат: „Гри су основна фактора који су условили овакву поделу лепеничке говорне зоне: акценат, замена јата и деклинација, што се иначе узима као основни критеријум за диференцирање говора.” (Вукићевић 1995: 23).

Зона говора крагујевачке Лепенице јесте такво подручје у којем се додирују и граниче шумадијско-војвођански и косовско-ресавски тип, па се зато ти говори сматрају говорима, у извесном смислу, прелазног карактера са још непревредом ситуацијом у одређеним језичким особинама. У овој подели Лапово припада првој зони као крајња североисточна тачка лепеничке области (Погледати **Карту области крагујевачке Лепенице**).

Предмет испитивања истраживача говора ове области јесте и средишња зона говора крагујевачке Лепенице коју је посматрана као подручје смедеревско-вршачког говора: „На плану прозодије постоји сасвим јасна разлика између I и II лепеничке зоне што уобличава слику о карактеру ове средишње прелазне области, која неће бити скуп помешаних особина насталих прожимањем шумадијско-војвођанског и косовско-ресавског говорног типа на овом простору, већ је она у нашој дијалектолошкој литератури позната под именом смедеревско-вршачке говорне области или смедеревско-вршачког дијалекта.” (Станишић 1998: 536).

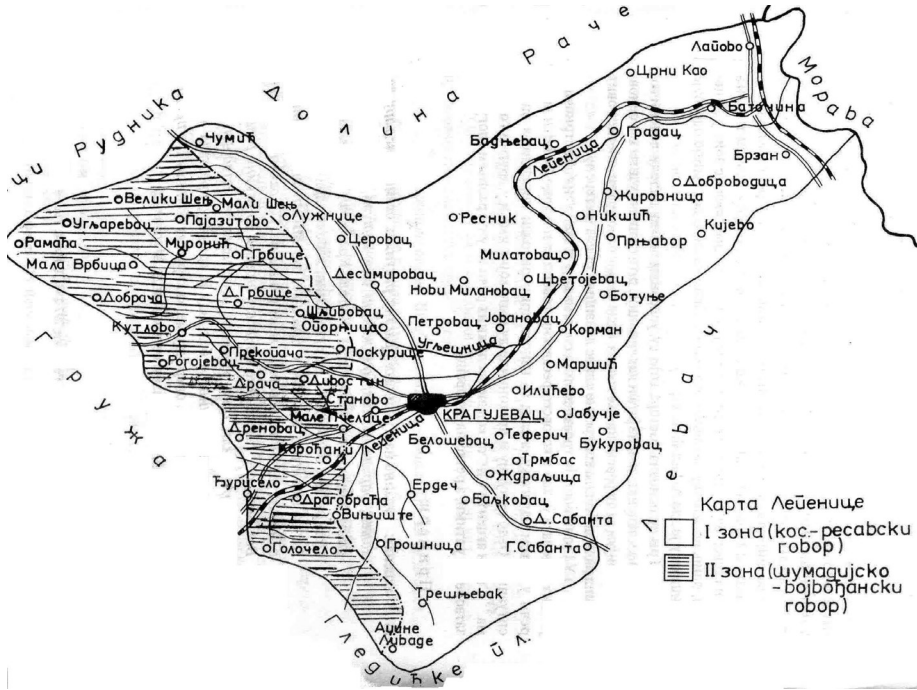
У посматрању говора прве зоне и средишње зоне говора крагујевачке Лепенице, упркос оваквој разуђености тог говорног простора, према досадашњим истраживањима, на плану акценатског система говори се, начелно, о једном говорном типу – косовско-ресавској акцентуацији: „П. Ивић је напоменуо да је разлика између косовско-ресавског и смедеревско-вршачког сасвим мала: акцентуација је начелно иста.” (Станишић 1998: 536).

У ономастичким испитивањима пажњу истраживача окупирали су места из II зоне говора крагујевачке Лепенице:² као што су антропоними у селу Шљи-

2 Наводимо нека ономастичка истраживања у области крагујевачке Лепенице: *Неколико најпомена о систему личних имена у Крагујевцу на почетку XXI века*, Владимир Поломац; *Називи за ракију*

вовцу које се налази десет километара северозападно од Крагујевца и припада зони шумадијско-војвођанског говорног типа (Танасковић 2012); затим називи за ракију у западној Лепеници што такође потпада под значајан утицај новоштокавских говора (Вељовић–Танасковић 2014).

Карта области крагујевачке Лепенице³

3. Акценатски систем у говору Лапова

„У I зони постоји троакценатска система коју чине дугосилазни, краткосилазни и дугоузлазни (\ \ , ^ и /). Дистрибуција ових акцената је као у косовско-ресавским говорима. Овде се чувају и претоничне дужине којих има и у другим говорима (левачки говор, ресавски, трстенички). Стари акценати \ \ и ^ су код вишесложних речи на унутрашњем слогу и на затвореној ултими, а ретко на отвореној;” (Вукићевић 1995: 23)

Међутим, у појединим примерима забележен је и краткоузлазни акценат добијен померањем краткосилазног са крајњег слога и унутрашњих слогова вишесложних речи на претходни кратки слог. Пошто је фреквенција тог акцената мала, он се не узима као стабилни члан овог акценатског система.

Дакле, у говорима косовско-ресавске акцентуације стари акценати (\ \ и ^) су код вишесложних речи на унутрашњем слогу и на затвореној ултими, а ређе и на отвореној, и то ћемо испитати на примеру говора информатора.

у западној Лепеници, Бојана Вељовић и Тања Танасковић; *Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца*, Тања Танасковић.

3 Карта је преузета из монографије М. Вукићевића (1995: 24).

Такође, посматраћемо повлачење краткосилазног акцента са ултима које је метатакситичко, али и метатонијско. У повлачењу \ \ са крајњег слога „на претходном дугом слогу долази дугоузлазни акценат, а на кратком краткосилазни” (Ивић 2001: 135).

Као занимљиву особину истраживачи ових говора истакли су појаву каноначког акцената: „појава дугоузлазног акцената на месту краткоузлазног на пенултими двосложних и тросложних речи.” (Ивић 2001: 79).

У начелу у говорима косовско-ресавског типа бележи се „постојање дужина само у предакцентованим слоговима, док се у постакцентованим позицијама оне губе.” (Пецо–Милановић 1968: 297). Испитаћемо дистрибуцију дужина у говору информатора.

У аналитчком делу, свешћемо резултате истраживања у табеларним приказима, који су погодни за представљање дистрибуције акцената, што је фокус овог рада. На крају ће бити представљени и дијалекатски текстови као сведочанство говора информатора из Лапова.

3.1. Акцентни и силазне интонације

Табела 1. Дистрибуција силазних акцената

	КРАТКОСИЛАЗНИ АКЦЕНАТ	ДУГОСИЛАЗНИ АКЦЕНАТ
Једносложне речи	<i>сај, сви, браји, снаји</i> итд.	<i>ја, куџ, свџи, знам, плуџ, вџк</i> итд.
Иницијална позиција	<i>баџа, деџа, шреџи, свџаџа, свеџкар, жеџна, сеџиџра, деџа, сеџо,</i> итд.	<i>Раџе, Миџе, раџимо, млаџа, шииџиџа, у школу</i> итд.
Медијална позиција	<i>преди каиџију, наилаџи, вечеџрамо, имаџи, заџрџи баџу, меџиу сараџе, недеџу, роџена сиџрина, у Краџујевац, родиџиџели, свеџрџва, Драџиџин зеџи, неки Поиџовиџ, Вера умреџа, долаџила, сиџариџу сеџиџру, немам шџурџаџу, поџуџила, одлаџи, оиџиџили, промениџо џлас, пџеџи деџиџиџа, ниџиџиџа да оиџуџе, помаџкнем, џоворим</i> итд.	<i>изиџе, оиџаџи, изаџемо, пиџнедеџиџник, деџеџиџо, пиџуџрим, деџвоџке, расџиџураџ, од фамиџиџије</i> итд.
Финална позиција	<i>паџуџџ, команџаџиџи, сиџуџеџиџи.</i>	<i>исџеџуџ, зовеџи, џаџаџоџ, онуџ, овоџ, сеџиџ, проџаџ, заџиџриџаџ, сиџраџ (сиџрах), дунџар, маниџиџиџ, шелеџфоџн, џрамоџфоџн, зовеџ, каџиџ, балоџн, суџиџурџен, ониџ, дрџиџиџ, авиџјон, оваџ, паџашџаџ, друџиџим, јеџдниџм, џирџчиџм.</i>

У вези са краткосилазним акцентом у говору информатора, према Табели 1, примећујемо да је његова позиција ка почетку речи условљена метатакситичким преношењем. Дакле, померање старих силазних акцената без промене тона. Управо такво померање акцената и јесте „једна од диференцијалних црта косовско-ресавских говора и новоштокавских млађих који су у основици књижевног језика.” (Вукићевић 1995: 50). У овим говорима већ је примећена тенденција померања акцената: „Познато је да овог акцената нема, или скоро нема, на последњем слогу у косовско-ресавским говорима” (Вукићевић 1995: 49). И у говору информатора је таква ситуација: нису бројни примери краткосилазног на ул-

тими. За разлику од дугосилазног који је заступљен на тој позицији. Употреба дугосилазног акцента као непренесеног је изразитија од употребе која је у духу померања тог акцента, што је примећено у истраживањима говора косовско-ресавске области (исп. Пецо–Милановић 1968: 292).

Начелно, у говору информатора може се говорити о дистрибуцији силазних акцената као у косовско-ресавским говорима.

3.2 Акцентни узлазне интонације

На целом простору косовско-ресавских, па и говора крагујевачке Лепенице у употреби су акценти узлазне интонације, али њихова фреквенција је неједнака: „Преношење старих акцената у овом говору на претходни слог у току је, а резултат тога је неупоредиво већа учесталост јављања дугоузлазног акцента од краткоузлазног па због тога овај други није стабилна прозодијска јединица. Већа фреквенција дугоузлазног акцента произлази из његове природе. Наиме, познато је да вокали под краткоузлазним акцентом осетно краће трају од вокала са дугоузлазним, што омогућава да овај други акцент буде акустички прихватљивији и изразитији.” (Вукићевић 1995: 56). Дугоузлазни и краткоузлазни су настали метатонијским преношењем силазних акцената са последњег слога као и унутрашњих. Дакле, акценти узлазне интонације се не јављају на последњем слогу.

Краткоузлазни акценат у истраживањима о првој зони лепеничких говора различито се третира: „Природа краткосилазног у различитим говорима ове зоне (левачки, трстенички, жупски и др.) се описује као мешање експираторичне вредности с акцентима прогресивних штокавских говора, као кратки акценат чији је квалитет постао тонски ирелевантан, да се краткоузлазни скраћује у краткосилазни, или да је такав да му се природа не може одредити.” (Вукићевић 1995: 59).

У говору информатора краткоузлазни се најчешће јавља као резултат метатонијског преношења акцента. У примерима: *зџуши* (паралелно са *заџуши*), *о̀ни* (паралелно са изговором: *они*), *о̀нако̀* (паралелно са изговором: *онако̀*), јавља се као резултат преношења дугог акцента на претходни кратак слог. Такође има примера пренесеног акцента са отворене ултимае: *рѣкли*, *ога̀кле сам*.

Примећено је да је: „у многим говорима краткоузлазни изједначен са краткосилазним” (Вукићевић 1995: 60), а таква је ситуација и са говором Лапова. Проблем у одређивању краткоузлазног акцента у том невеликом броју примера јесте управо у његовој квантитативној особини, која га приближава краткосилазном па се у говору онда по принципу економије готово увек замењује краткосилазним, у говорима који већ познају краткоузлазни.⁴

3.3. Кановачки акценат

У овим говорима постоји и кановачко дуљење вокала – **кановачки акценат**. Мада није доминантна особина говора у овом подручју, М. Вукићевић налази примере у II зони, у области шумадијско-војвођанских говора, у говору информатора постоји пар примера. Овај тип акцената карактеристичан је за говоре у којима се укрштају различити акценатски типови, и зато се кановачко дуљење јавља и овде.

4 „Сасвим је нормална појава тог акцента и у I зони лепеничког говора. То је резултат померања старих акцената започет самостално у супратском елементу и подупиран касније утицајем прогресивних говора. Међутим опште превирање у акцентуацији тих говора као и метатакничко померање кратког акцента спречили су да се започети процес прошири, тј. онемогућено је да \ акценат постане њихова чврста прозодијска јединица.” (Вукићевић 1995: 60).

Примери који илуструју кановачко дуђење су следећи: *Америка* (*Амѐрика*), *о́тац* (*о̀тац*), *во́да* (*во̀да*). Кановачки акценат стоји на месту краткоузлазног акцента, што је исти тип дужења како је описао Слободан Реметић у *Говорима централне Шумадије* (1985: 393).

Ови примери су врло фреквентни у говору информатора, и обилато су коришћени за приповедање догађаја. Овакав изговор потврдиле су све три генерације породице Јеленковић у заједничком разговору.

3.4. Преношење акцената на проклитику

Преношење акцента на проклитику није главна црта ових говора. Овај процес је у току и малобројни примери (предлошко-падежна конструкција, негација глагла) који постоје показују могућу тенденцију ка новоштокавском преношењу: *на зем, не знам, не да̄*. Силазни акценти се у акценатској целини преносе на претходни кратки слог уз промену тона. На месту пренесеног дугог акцената остаје постављенатска дужина (*не знам и не да̄*). Иако није основна карактеристика ових говора ова особина је поменута зато што су примери у којима се јавља врло фреквентни.

Приказ дистрибуције узлазних акцената и различитих особености у вези са њима дат је у Табели 2.

Табела 2. Дистрибуција узлазних акцената

	ДУГОУЗЛАЗНИ АКЦЕНАТ	КРАТКОУЗЛАЗНИ АКЦЕНАТ
Иницијана позиција у речи	<i>није, дила година да̀на, ћерка, војска, ован, круиан, ручак, ва̀рош, јунац, ујка, на̀род, да̀вали на Милоша, гу̀шио ; у личним именима Бо̀ра, Дра̀га, Ба̀ја, Во̀ја</i>	<i>за̀гуши</i> (паралелно са <i>загу̀ши</i>), <i>о̀ни</i> (паралелно са изговором: <i>они</i>), <i>у̀плаши ми снау, ка̀и сам се удала, пѐдесет пѐше године, Нѐмци, рѐкли, ода̀кле сам.</i>
Медијална позиција	<i>ко̀и лека̀ра, ко̀њићи, мушкáraц, до̀дивају, разго̀варау се, по̀знавала ме, оку̀и́а́ција, сиш́у́а́ција, ш́и́а се деша̀вало, на̀редили, ја све научила на Бо̀ру; машина, Ба̀ио́чићи, си́аро́јко, ће́дићи, добро сам за́и́а́ни́ила, по̀грéшила</i>	<i>о̀нако̄</i> (паралелно са изговором: <i>онако</i>),
	КАНОВАЧКИ АКЦЕНАТ	ПРЕНОШЕЊЕ НА ПРОКЛИТИКУ
	<i>А́мерика (Амѐрика) о́тац (о̀тац) во́да (во̀да)</i>	<i>на зем, не знам, не да̄.</i>

3.5. Удвојени облици у говору информатора

Занимљива особеност говора информатора јесте колебање у употреби одређених форми: у облику радног глаголског придева (*ро̀дио и ро̀дио, за́и́а́ни́или и за́и́а́ми́или*) у облицима глаголске негације (*не да̄ и не да̄*), код неких именица (*па̀и́рика и па̀и́рика и па̀и́рика, и́гра́нка и и́гра́нка*) и заменица (*о̀ни и о̀ни, о̀ва̄ и о̀ва̄*).

Наведени примери тичу се преношења силазних акцената уз промену тона: некада информатор користи пренесени акценат, а у другом случају изговара старији облик, са непренесеним акцентом.

Такво колебање је знак незавршених процеса и јасан је показатељ стања овог говора које је у превирању.

Табела 3. Употреба удвојених облика

Пренесени краткосилазни/ промена тона	Пренесени дугосилазни/ промена тона
рòдио и рòдио па̀прика и па̀прика и па̀прика играли и игра̀ли	у̀рађено и ура̀ђено, игра̀нка и игра̀нка òни̇ и он̇и̇ не̇ да̇ и не да̇ она̀ко̇ и она̀ко̇ ова̀ј и ова̀ј запа̀нтили и запам̀тили

3.6. Дистрибуција дужина у говору информатора

У првој зони лепеничких говора о појави дужина може се говорити као о факултативној. У говору информатора дужина нема или готово да нема. Више је примера са **претоничном дужином**, од оних са поста акценатском, што је очекивано имајући у виду њихову припадност косовско-ресавском говорном типу. Примери са пре акценатском дужином: *полудела, шурњау, дира̀ли, фала̀ ти*. Постојање ових дужина иде у прилог тврдњи да су ови говори старе акцентуације. Све послеакценатске дужине или су редуковане или их уопште и нема. Чувају се у неким речима са метатонијским преношењем, када дужина остаје као сведочанство о некадашњем дугосилазном акценту: *ова̀ј, она̀ко̇*. Међутим, ови облици се изговарају и са старим акцентима *ова̀ј, она̀ко̇*.

4. Закључне напомене

Кратки преглед прозодијских особина које карактеришу говор Лапова представио га је као говор који припада I зони територије говора крагујевачке Лепенице и који се акценатски слаже са косовско-ресавским типом. Претходно излагање показује да I зону карактерише акценат на пенултими и ултими, али са тенденцијом повлачења са тих позиција, чување старијег изговорног стања, метатакситичко преношење и редуковане дужине.

У овом говору сасвим су ретки примери преношења акцента на проклитику, а пронађени примери су углавном у глаголској негацији.

Мада их начелно нема, забележена је појава поста акценатских дужина у облицима презенте која је, у процесу повлачења акцента са краја речи, остала као сведочанство о некадашњем дугом акценту на том месту.

У пресеку, дистрибуција акцената је следећа:

- дуги и кратки силазни могу стајати на било ком слогу, али је приметно померање акцената са крајњих слогова ка почетку речи. Сасвим су ретки примери појаве краткосилазног на последњем слогу вишесложне речи.
- дуги и кратки узлазни стоје на свим слоговима вишесложне речи осим на последњем. Дугоузлазни акценат је стабилни члан овог акценатског система и добијен је метатонијским преношењем кратког акцента на претходни дуги слог.

Мада начелно старе акцентуације, овај говор ипак поседује прогресије у смеру новоштокавских особина, што га повезује са говорима шумадијско-војвођан-

ског типа: метатонијско преношење акцента, повлачење акцента са ултима. Главна црта овог говора јесте управо његов прелазни карактер о коме сведочи двојак изговор. Удвојени ликови, чак и у говору појединца доказ су непревредог стања – од старог ка новоштокавском.

5. Дијалекатски текстови

1.

Имáли обичај, Милице, да мѣту сара̀ге да испечу̀ пун плѣк. А овáмо се к̀ва слáдак пирíнач. Пóсле сара̀ге да јѣдеш тó. И ја́ и мо́ј бра̀т, стари́ји бра̀т. А ја́ мла́ђа сѣстра, јел имáли смо стари́ју сѣстру и још једно́га бра̀та мла́ђег. Још један ми бра̀т жив и ја́. И, ми се сме́јемо, ја́ и мо́ј стари́ји бра̀т. Отац кáже: – Ћутите, ће се заштр̀кнете са сара̀гу! Не, не́ћемо ми. Он̀ опет: – Ћутите! И ми, а он̀ кáже: – Изáђте нáпоље! Он̀ се заштр̀кне. Дѣда Ми́ле се заштр̀кне, а ја́ и бра̀т изáђемо нáпоље. А снѣг нáпољу. И сад ми́ сирóти. Он̀ је нарѣдио ма́јкѣ што остáле сара̀ге у шпóрет, а што остáо пирíнач у сплáчину да ја́ и Ми́ћа не вечѣрамо. И тó смо запáнтили дóбро... Дóбро смо запáнтили. Тó је и́стина бíло, не лáжем.

2. УДАДБА

Да испр́ичам како сам се уда́вала? Слу́шај, Милице. Тре́ба он̀и у недељу да ди́ју, мо́ји родите́љи код нѣга [деда Радета]. А ја́ била у Крагу́јевац са мо́ју покíјну ма́јку и покíјну стрíну. Ни́је ми рођена стрíна али смо биле, и сѣле. Вагóни се звáли купѣи, и ми́ сѣли у вагин. И ула́зи чòвек и жѣна из Бáточине и кáжу: – Ода́кле сте, при́је? А мо́ја стрíна, онá одговáра: – Из Ла́пово. – Их, и ја́ сам! Дѣ ти ку́ћа? Ова́ кáже: – Имам зáову у Ла́пову, Мили́нку, (мо́ја свекр̀ва се звáла Мили́нка), па ја́ сам тáмо бли́зу рођена. И онѣ т̀у укòпчају, љна и стрíна да се разговáрамо.

Кáже љна: – Ми́ј за'ви́ћ 'оће т̀у девíјку, али му ма́јка не дá. И онда́ је, онѣ ме такí т̀у ишти́пале, с јѣдне стране́ ма́јка с дру́ге стрíна да ја́ ћутим, да не кáжем да сам ја́. Све се онѣ изразговáрају. И сáд се овí скину: – И шта си ти на т̀у свáдбу?, пита́ ти мо́ја стрíна. – Јá сам стáри свáт. А слу́шај, при́јатељу, ти је девíјка.

И он̀и се врати́ше у виз и врати́ се т̀у кáжу мо́је свекр̀ве. И сáд он̀и у недељу до́шли. Мо́ја ма́јка не дá и гòтово. – Не́ће д' идеш т̀у 'дѣ те не́ће свекр̀ва!

Пòпили јѣдну раки́ју, пòпили дру́гу, тре́ба тре́ћу, и мо́ја ма́јка кáже: – Дíжите се! И отидну́ чак до Ћóше до... А Рáцин óтац и Бòшков се збр̀зи и врати́ и кáже: – Бр̀же, ова́ј зáгуши мо́ју сѣстру! Врати́те се мо́лим ве ко Бòга! Јѣсте ти бíло истíнски, ни́је да лáжем. И он̀и се врати́. Јá сто́јим с дру́гога, пред капи́ју, стíже пр̀во ова́ј ми бра̀т што жив. И кáже: Еј, сѣстро!... и бри́ше очí, сѣстра се уда́ла гòдину дáна, па се уда́је дру́га. Он̀и се нарѣдили. Она́ј пòче, мо́мак дру́ги да пи́ује што с' ти́ с нѣга, ти́ мѣн' лáжеш. Јá кáжем: – Не знáм. И наила́зи Драги́њин зѣт, Ми́ћа нѣки, Попóвић: – Еј, сѣстро, нѣмам ја́ шурнѣау, нѣма ни Рáде шурнѣау, и такí.

Кòл'ко су он̀и ти испр́ичали, и́де мо́ја ма́јка. Раст̀урај и раст̀урај и раст̀урај. Ови́ иду. Ал' нѣка кáже, и ин кáже: – Слу́шај, тáта, ја́ ти не́ћу нòсим бáрјак. До врати́, ја́ кáжем мо́је ма́јке: – Е, ма́јко, сáд си прòшла кроз сѣло, сви́ знáју да си ме дáла. Јá, ма́јко, сáд само мо́гу д' и'м у бунáр. А ин гу́шио мо́ју ма́јку, јер ћу д' и́дем у бунáр и ето, Биг не [нас] састáвио.

Чѣт`ри гѣдине смо ишли у шкѣлу зѣједно.
Ете, такѣ је тѣ било, да ви јѣ кѣжем...

Литература

- Вељовић–Танасковић 2012: Б. Вељовић и Т. Танасковић, Називи за ракију у западној Лепеници, Крагујевац: *Липар* 49/1, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, 137–145.
- Вукићевић 1995: М. Вукићевић, *Говори крагујевачке Лепенице*, Приштина: Филозофски факултет Универзитета у Приштини.
- Ивић 2001: П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика: увод и шиокавско наречје*, прир. Драгољуб Петровић, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Пецо–Милановић 1968: А. Пецо и Б. Милановић, *Ресавски говор*, СДЗБ XVII, Београд: Институт за српски језик САНУ, 241–366.
- Поломац 2011: В. Поломац, Неколико напомена о систему личних имена у Крагујевцу на почетку XXI века, Београд: *Ономастолошки прилози XXI*, Београд: Српска академија наука и уметности, 35–42.
- Реметић 1985: С. Реметић, *Говори централне Шумадије*, СДЗБ XXXI, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Станишић 1998: В. Станишић, Неколико дијалекатских текстова из области крагујевачке Лепенице, Београд: *Српски језик бр. 3/1–2*, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 535–546.
- Танасковић 2012: Т. Танасковић, Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца, у: *Савремена проучавања језика 3/* књ. 1, уредник Милош Ковачевић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, 23–31.

ACCENT SYSTEM IN THE CITY OF LAPOVO SPEECH NEAR KRAGUJEVAC

Summary

The subject of the paper is an accent system in the speech of the town of Lapovo near Kragujevac. The aim of the paper is to examine the accentuation characteristics of the informer's speech, in relation to the Kosovo-Resava area, to which it belongs, but also territorially close to the Shumadia-Vojvodina zone. The paper will also examine some of the new-stokavian phenomena in this speech, such as the transmission of accents in the metatonic spirit and the „kanovacki” accent. The results of the interviewer's speech will be presented through tabular displays and several dialect texts. The research goes towards the conclusion that the main trait of this speech is actually its transitional character, which is testified by the two pronouncements of the same forms of words in the informer's speech.

Keywords: the speech of Lapovo, dialectology, accentology, srbsitics, dialect texts, Kosovo-Resava area

Milica Božić Sinčuk